

СИСТЕМА ОСВІТИ БУКОВИНИ ТА ХОТИНЩИНИ ЗА ЧАСІВ ЇХ ПЕРЕБУВАННЯ У СКЛАДІ КОРОЛІВСЬКОЇ РУМУНІЇ (1918 – 1940)

У роботі висвітлено особливості формування системи освіти Буковини і Хотинщини за часів їх перебування у складі королівської Румунії (міжвоєнний період ХХ ст.). Акцентовано увагу на тому, що з приходом румунської влади на Буковину та Хотинщину відбувалася румунізація навчальних закладів, а з метою швидкого впровадження у навчальних закладах румунської мови вчителів-українців відправляли для її вивчення в румунські повіти. Зазначено, що приєднання Буковини та Бессарабії до Румунії унеможливило національно-культурний розвиток представників усіх національностей краю, за винятком румун, через шовіністичні підходи владних структур королівської Румунії.

Актуальність дослідження. Особливої актуальності і значення на початку третього тисячоліття набуває аналіз історичного досвіду освітньої системи і наукового потенціалу попередніх століть, який робить можливим осмислення тенденцій, подій і фактів для вироблення стратегії на майбутнє. Розвиток вітчизняної освіти і науки характеризується складними і суперечливими процесами, обумовленими дією безлічі різноспрямованих чинників розвитку суспільства.

Освіта як специфічна галузь суспільного життя постає, як відомо, одною з найважливіших передумов розвитку суспільства і держави, утвердження особистості як універсальної соціальної істоти. Будучи засобом наукового пізнання світу, його закономірностей, реалізації об'єктивних тенденцій соціальних змін та задоволення потреб суспільства, освіта набуває ознак глобального виміру і відповідно потребує невідкладного розв'язання проблемних питань, пов'язаних, зокрема, з її модернізаційним розвитком.

Історія ХХ століття має цілу низку малодосліджених питань, зокрема міжвоєнного періоду, коли настав період випробування для толерантної та космополітичної крайової спільноти. Розвиток політичного, соціального, освітнього та культурного життя Буковини і Північної Бессарабії 1918 – 1940 рр. був тісно переплетений зі світовими подіями. Перехід краю під владу королівської Румунії вніс кардинальні зміни у становище Буковини та Північної Бессарабії, змінив їх подальшу долю майже на чверть століття. На місце габсбурзької конформістсько-адаптаційної моделі Буковини і російської для Хотинщини приходять конфронтаційна модель суспільного життя, замість балансу інтересів етнічних громад насаджувалася політика національного шовінізму. Жорстка асиміляційна лінія у царині національної політики й у внутрішньому освітньому і політичному житті Румунії в цілому призвела до несприйняття й ідейного спротиву з боку інших національних спільнот краю. Політична боротьба у Центральній Європі за сфери впливу у міжвоєнний період ХХ ст. змушувала представників малих і середніх держав постійно корегувати власну політику в регіоні. Після Першої світової війни відбулися значні зміни в етнодемографічній структурі багатьох країн Центральної та Південно-Східної Європи, які часто супроводжувалися асиміляторськими заходами властей. Жертвами денационалізаторської політики ставали насамперед ті етноси, які не могли сподіватися на могутню зовнішню підтримку, особливо це стосувалося українського.

У міжвоєнний період Буковина та Північна Бессарабія опинилися в «острівній» ситуації і з останніх сил боролися за права своїх національних меншин. Так званий «маленький замкнений світ», щоб бути самодостатнім, вимушений був універсалізувати

тися, що досягалося завдяки поліетнічності, багатомовності, від яких Буковина та Хотинщина не хотіли відмовлятися, а також завдяки природному інстинктові продуктивного суперництва як національних груп, так і окремих творчих індивідуальностей. Питання культурно-цивілізаційних орієнтацій було надзвичайно актуальним для буковинців і бессарабців упродовж усього ХХ століття.

Крім того, на рубежі ХХ – ХХІ століть стало очевидним, що нагальними проблемами загальноцивілізаційного розвитку є національна ідея, нація, націоналізм, до того ж – і в автономному існуванні кожного з цих понять та феноменів, і в багатоступеневій їх взаємозалежності. Одночасно згадана тріада існує сотні років, проте і досі викликають суперечки та полеміку як зміст історично зафіксованих реальностей, так і їх перспективи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історію Буковини та Бессарабії міжвоєнного періоду вивчали дослідники різних країн, зокрема В. Ботушанський, С. Брисякін, І. Буркут, В. Димир, О. Добржанський, А. Дольник, А. Жуковський, С. Канюк, Г. Кожоляк, Г. Комарницький, Ю. Макар, О. Масан, П. Михайлина, Г. Піддубний, І. Піддубний, Ш. Пуріч, П. Рихло, М. Романюк, С. Сірополко, Д. Стежару, В. Фісанов, А. Цепенда, Ф. Шевченко, I. Agrigoroaiei, G. Andronie, T. Bălan, A. Boldur, N. Ciachir, S. Ciobanu, G. Cojocaru, N. Dascălu, N. Enciu, I. Frunțașu, O. Ghibu, U. Grecu, M. Grigorovitâ, P. Garbovișeanu, N. Iorga, F. Lupu, O. Mayer, A. Moraru, M. Mușat, I. Nistor, I. Scurtu, R. Svetlicinai, D. Vitescu та ін. Фактично недостатньо висвітленими залишилися питання взаємозв'язків між різними етнічними громадами краю, втручання зовнішніх сил у розвиток цих взаємин, освітні процеси тощо. Буковина та Хотинщина в міжвоєнний період ХХ ст. були об'єктом зацікавлення низки європейських держав. Національні меншини краю були тоді обмежені у правах політичного та культурного життя з тимчасовим послабленням наприкінці 20-х років і відновленням тиску в середині 30-х років ХХ ст. Здебільшого такі обмеження трактувалися як такі, що пов'язані із захистом країни від зовнішньої загрози, в першу чергу комуністичної. За подібних обставин політичні представники національних меншин змушені були об'єднуватися та звертатися за зовнішньою допомогою.

У багатьох публікаціях і документах мова йдеться про дискримінацію національних меншин у королівській Румунії. Створюючи Велику Румунію у 1918 р., офіційний Бухарест ставив своїм завданням швидко асиміляцію всіх нерумунських національностей. У цьому сенсі особливий інтерес становлять документи, що торкалися «українського питання». Вони віддзеркалюють складні проблеми румунсько-українських стосунків і особливо румунської національної політики на Буковині та Бессарабії з позиції третьої сторони.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей формування системи освіти Буковини та Хотинщини у зазначений період, які є актуальними і у реаліях сьогодення.

Державу Румунію було утворено з двох феодальних князівств – Валахії і Молдови, які в 1829 р. за допомогою Росії добилися автономії у складі Османської імперії. 19 серпня 1856 р. великими державами Європи було визнано певну суверенність цих князівств, але турецький султан залишався формальним їх зверхником. Самостійність князівств «гарантували» Франція, Німеччина, Австрія та Росія. У січні 1859 р. воєводою князівств обрано О. Кузу, яким у 1861 р. було створено об'єднане князівство, з 1862 р. – Румунське князівство у васальній залежності від Османської імперії. У 1864 р. Кузею підписано Декрет про аграрну реформу, який скасовував кріпосне право та ін., а в 1866 р. його усунуто від влади, до якої у цьому ж році прийшов Карл Людвіг Гогенцоллерн-Зігмарінген. 9 травня 1877 року Румунія стала незалежною (наслідок війни 1877 – 1878 рр. Росії з Туреччиною) – дата «народження» Румунії, з 1881 р. – королівство [1, с. 91-129, 193-198].

Наприкінці Першої світової війни українцями та іншими народами двох воюючих імперій (Австрії та Росії) було започатковано власну національну державу, створенням восени 1917 р. на Наддніпрянщині Української Народної Республіки.

Під час мирних переговорів у Брест-Литовську в лютому 1918 р. делегація Української Народної Республіки підняла питання про об'єднання усіх українських земель, зокрема й північної української частини Буковини в межах однієї Української держави. Коли ж цього не вдалося досягти, то вона добилася того, що у секретному протоколі до Брестського мирного договору від 9 лютого 1918 р. між Українською Народною Республікою й Австро-Угорщиною остання зобов'язалася надати право українцям Східної Галичини, Північної Буковини і українського Закарпаття створити окремий коронний край із широкою автономією [2, с. 214].

Ідею об'єднання західноукраїнських земель у єдиний коронний край у межах Австрії активно підтримували буковинські українські діячі на всіх рівнях упродовж весни і літа 1918 р. На Конституанті (Установчих зборах) у Львові 18 – 19 жовтня 1918 р. повноважні представники західноукраїнських земель, зокрема й 22 буковинці, за принципом національного самовизначення створили зі Східної Галичини, Північної Буковини й українського Закарпаття Західноукраїнську державу (спочатку в складі Австрії), обрали її керівний орган – Українську Національну Раду (УНР).

25 жовтня учасники Конституанта від Буковини створили в Чернівцях український Крайовий Комітет на чолі з депутатом крайового сейму, відомим громадським і педагогічним діячем Омеляном Поповичем, як складову УНР. Крайовий Комітет 3 листопада провів у Чернівцях Буковинське народне віче, яке вирішило приєднати українську частину Буковини (Кіцманський, Заставнівський, Вижницький, Вашковецький повіти, українську частину Чернівецького і Серетського повітів та переважно українські громади Сторожинецького, Радовецького і Кимполунзького повітів) до Західноукраїнської держави, висловило протест проти спроб Румунської національної ради, створеної 27 жовтня 1918 р. у Чернівцях, оголосити Буковину «румунською землею» й об'єднати її з Банатом і Трансільванією. Учасники віча внесли та прийняли рішення щодо приєднання української частини Буковини до України («Віче бажає прилучення австрійської часті української землі до України»), чим було проявлено державницьке мислення щодо єдиної Соборної України. На той час українці (305 тис. осіб або 38% населення краю) та румуни (273 тис. осіб – 34% населення краю) становили переважну більшість населення Буковини, тому віче, виходячи з права самовизначення народів, прийняло рішення про поділ краю на дві частини – українську та румунську, зі створенням відповідних крайових державних інститутів. При цьому іншим національностям краю гарантувалося право мати, відповідно до кількості населення, певне число представників у крайових органах управління.

6 листопада 1918 р. Крайовий Комітет на чолі з О. Поповичем разом з демократичною частиною Румунської національної ради на чолі з А. Ончулом мирним шляхом перебрав владу в українській (північній) частині Буковини, Румунська національна рада – у південній; у Чернівцях мали діяти українська та румунська адміністрації, у змішаних громадах – за згодою останніх. Про це було оголошено в спеціальному маніфесті українською, румунською та німецькою мовами.

7 листопада службовці української адміністрації прийняли присягу на вірність українській владі в особі О. Поповича, румунські – А. Ончулу. Однак королівська Румунія 11 листопада 1918 р. насильницьки перервала цей процес окупацією краю, чим порушила його державний суверенітет і права людини, зазначені в рішенні Буковинського народного віча 3 листопада 1918 р. Виправдовуючи перед світом цей учинок, румунські політичні діячі посилалися на «історичні» права Буковини повернутися в лоно «справжньої» матері – Румунії [2, с. 214-217], [3, с. 125-126], [4, с. 48-49], [5, с. 249-250], [6, с. 128-141].

Ще не всю Буковину було окуповано, а Румунія вже почала запроваджувати свої порядки, освіту та культуру. Румунська окупація – це «найчорніша» доба в історії Буковини; за короткий час окупації румунський уряд знищив майже всі здобутки тривалої боротьби трудящих краю [7, с. 20], [8].

Наприкінці 1918 р. (Хотинщина у 1920 р.) територія Буковини стала складовою королівської Румунії. Проти румунської окупації Хотинщини в січні 1919 р. повстало місцеве населення (Хотинське повстання), яке було жорстоко придушене румунськими військами.

Даний період ознаменувався румунізацією українського населення та інших національностей, що позначилося на результатах переписів населення, зокрема національного складу, які проводилися у румунський період.

У Хотинському повіті українців було понад 60%, молдован – приблизно 23%, решта (приблизно 17%) – євреї [9]. У Хотині в 1930 р. було: 15% українців, 37% росіян, 38% євреїв, 9% румунів. Оскільки серед національностей Буковини 34% було волохів, тобто українців [7, с. 57-58], а їх найбільша частка зосереджувалася в українських повітах – Кіцманському та Заставнівському, то можна стверджувати, що в національній структурі населення Північної Буковини (враховуючи фальсифікації даних перепису) переважали українці.

Таким чином, можна вважати, що в румунський період на території Буковини і Хотинщини в національній структурі населення переважали українці, але й значну частку становили румуни, молдовани, євреї, німці та інші національності.

Отже, за територією, кількістю населення та економічним потенціалом питома вага Буковини і Хотинщини у складі королівської Румунії була порівняно невеликою, але в політичному аспекті правлячі кола останньої надавали їм незрівнянно більшого значення.

Румунські націоналісти Т. Балан, І. Збіера, І. Ністор, Н. Йорга та ін. [10-13], ігноруючи факти автохтонності, намагалися довести, що на Буковині немає українців, а є лише українізовані румуни. Ця теорія була використана румунськими боярами при проведенні румунізації шкіл Буковини. Відповідно до цієї теорії було дано розпорядження записувати румунами всіх, хто народився після 1918 р. Політика румунізації та переслідування української мови і культури були гальмом для культурного розвитку народних мас.

Заходами румунізації було перейменування населених пунктів, закриття українських читалень, обмеження видань українською мовою газет та книг тощо. Українців змушували змінювати свої прізвища на румунські, причому особливий тиск чинився властями на селян-боржників, яким після запису румунами скасовували частину боргу. Кількість румунського населення у краї збільшувалася внаслідок фальсифікації при переписі населення. Так, за 20 років від перепису 1910 р. українське населення північної частини Буковини скоротилося з 283 тис. осіб до 221 тис., а кількість румунів зросла з 96 тис. до 148 тис. Зрозуміло, що такі показники можна було одержати лише шляхом фальсифікації даних перепису. В результаті проведення адміністративних реформ 1925 та 1938 років українське населення краю було поділено так, щоб створити видимість більшості румунів, що підтверджувало «історичні права» Румунії на Буковину та Бессарабію [2, с. 230-231].

На час переходу Буковини до королівської Румунії вчителів у всіх її округах та Чернівцях було 2271 особа, з яких 206 – у Чернівцях [14], [15, арк. 1-2]. З приходом румунської влади на Буковину та Хотинщину відбувалася румунізація шкіл: шкільна влада призначала вчителів-румунів до українських шкіл; стан облоги, заведений в українській частині Буковини, вніс повну деморалізацію серед українського населення – двоє-трое селян, підмовлених румунським жандармом, зверталися від імені «громади» до Міністерства освіти з проханням ввести в школі румунську як викладову мову. Тому серед усіх 508 шкіл Буковини в 1919/1920 н.р. україномовних було лише 157, на 59 менше, ніж у 1913/1914 н.р. [16, с. 14]. У 1922 році на Буковині та Хотинщині було 541 державна та 11 приватних шкіл (табл. 1), а вакантних посад учителів математики – 265 [17, арк. 6-25].

У період румунської окупації на Буковині та Хотинщині не залишилося жодної школи з українською мовою викладання. Ліквідація українських народних (початкових) шкіл розпочалася з півдня краю і на 1920 р. було зрумунізовано 82 початкові українські

школи, а на 1927 р. вже не було жодної початкової української школи. Було закрито українські гімназії у Кіцмані, Вижниці, Чернівцях, ліквідовано кафедру української мови та літератури Чернівецького університету, а останній декрето-законом від 12 вересня 1919 р. перетворено в румуномовний. Подібне здійснювалося й щодо польсько- та німецькомовного населення краю.

Таблиця 1 – Статистичні дані про навчальні заклади Буковини та Хотинщини в 1922 р.

Назва повіту	Кількість навчальних закладів									
	Державних							Приватних		
	Румуномовних	Україномовних	Німецькомовних	Польськомовних	Угорськомовних	Єврейськонімецькомовних	Всього	Німецькомовних	Польськомовних	Всього
Вашківський	5	29	-	2	-	4*	40	1	-	1
Вижницький	4	44	-	3	-	4*	55	2	-	2
Гура-Гуморулуйський	33	1	9	4	1	-	48	-	-	-
Заставнівський	-	30	-	1	-	1*	32	-	-	-
Кимполузський	47	-	3	-	-	-	50	-	-	-
Радауцький	36	-	9	1	1	2*	49	-	-	-
Сіретський	31	-	2	2	2	-	37	-	-	-
Сторожинецький	44	5	5	7	-	2*	63	1	-	1
Сучавський	41	-	4	1	-	-	46	1	-	1
Хотинський	-	27	-	2	-	2*	31	-	-	-
Чернівецький	47	18	12	6	-	7*	90	5	1	6
Всього	288	154	44	29	4	22	541	10	1	11

* Перший клас румуномовний

Крім того, з метою швидкого впровадження в навчальних закладах румунської мови, вчителів-українців відправляли для вивчення мови в румунські повіти, а замість них прислали вчителів-румунів. Статистичні дані про навчальні заклади Буковини та Бессарабії (реорганізовані та створені) під час її перебування у складі королівської Румунії наведено у табл. 2 [2, с. 230], [5, с. 307], [18, с. 305-334], [19-22], [23, арк. 1].

Навчання у школах було платним і проводилося румунською мовою; школа залишалася недоступною для дітей трудящих, значно скоротилася кількість дітей, що відвідували школу. За офіційною румунською статистикою 1927 – 1928 рр., на Буковині було понад 168 тисяч дітей шкільного віку, з них навчалася лише 82 тис., або 49%. У 1938 – 1939 рр. кількість учнів зменшилася до 60 тис., що складало 45,9% всіх дітей шкільного віку. Кількість безграмотних у містах сягала 68%, а в селах – 84,8%. Серед населення гірських районів на 300 чоловік був один грамотний [4], [24].

Особливо значущими в діяльності окупаційної адміністрації були працівники системи народної освіти. На початку окупації націоналісти зрозуміли, що виховувати з дитинства своїх прихильників у своєму дусі – надійніше, ніж потім силою примушувати служити румунським інтересам. Тому за «виховання» молодого покоління узялися під час окупації. Інакомислення вони не терпіли, режим був жорстким і жорстоким. Поблажок не робили нікому. Основним предметом у школах була румунська мова, яку впроваджували на Буковині та Бессарабії в період румунської окупації як єдину державну мову, дозволену до вживання. Молдавську та українську мови бессарабців і буковинців витісняли.

Румунська мова була головним важелем придушення волі всіх жителів Бессарабії і Буковини, яку впроваджували в наказовій формі. Накази про користування виключно румунською мовою було розвішано скрізь на зайнятій території. За використання іншої строго карали: простолюдинів – на місці штрафом або бичем (батоном), чиновників – в адміністративному порядку [25].

Таблиця 2 – Статистичні дані про навчальні заклади Буковини (реорганізовані та створені) за часів її перебування у складі королівської Румунії

Навчальні заклади	Кількість навчальних закладів (реорганізованих)	Кількість навчальних закладів (створених до 1923 р.)	Кількість навчальних закладів (створених після 1923 р.)
Вищі навчальні заклади	1	-	-
Державні середні: школи			
– змішані	-	1	-
ліцеї	-	3	1
– для чоловіків	-	1	-
– для жінок	-	-	-
гімназії		2	
– для чоловіків	-	1	1
– для жінок	1	-	-
Приватні середні: школи	-	-	-
ліцеї	1		
– для чоловіків	1	1	1
– для жінок	1	1	2
– змішані	1	-	1
Ремісничі школи		2	
– для чоловіків	-	-	-
– для жінок	-	-	-
Реальні			
– ліцеї	-	-	-
– гімназії	1	-	-
Педагогічні школи, семінарії:		1	
– для чоловіків	-	-	-
– для жінок	-	-	-
Професійні навчальні заклади: сільськогосподарські			
– для чоловіків	-	-	1
– для жінок	-	-	-
акушерські	-	-	-
архітектурно-будівельні	1	-	-
технічно-індустріальні		1	
– для жінок	-	1	1
– для чоловіків	-	-	-
– змішані	-	-	1
школа водіїв	-	-	1
міського господарства	1	-	-
Початкові школи державні			
– для чоловіків	3	1	1
– для жінок	3	2	-
– змішані	68	4	-
Дитячий садок	-	-	1
Всього	83	22	12

У перші роки окупації в школах чергували румунські жандарми, які стежили за тим, щоб ні вчителі, ні учні не розмовляли українською мовою. Вчителі, які не володіли румунською, були «виставлені» зі школи. Румунська влада не проявляла ніякої турботи про школи, переважна більшість з яких були занедбані, не мали навчально-матеріальної бази та перебували в непристосованих приміщеннях.

Навчальна та позашкільна робота з учнями мала, насамперед, реакційну й релігійну спрямованість. Румунський уряд докладав зусиль до втягування молоді в різні реакційні та фашистські організації. В 1939 році румунський уряд видає новий закон про посилення націоналістичного впливу на учнів, в школах активно пропагується організація «*Strajă țară*» («Охорона держави»), де були створені умови для релігійного, морального і громадянського виховання учнів.

Трудящі Буковини та передова інтелігенція, незважаючи на жорстокий терор, вели боротьбу за своє соціальне і національне звільнення, створення справді народної школи. Серед вимог, які було пред'явлено уряду, були: повне відновлення в правах національних меншин, право розмовляти і навчатися рідною мовою, свобода преси, культури та релігії [26]. Боротьба робітників і селян за право на освіту і навчання рідною мовою не припинялася упродовж усього періоду румуно-боярської окупації. У 1920 р. на Буковині прокотилася хвиля протестів проти румунізації навчальних закладів. У червні 1922 р. в Чернівцях відбулося народне віче за участю представників усіх районів, де було опротестовано румунізацію шкіл і заборону української мови. В 1925 – 1926 рр. на сільських зборах було прийнято 120 протестів, де 40 тисяч трудящих вимагали відновлення у школах викладання українською мовою [27]. У липні 1926 р. в Чернівцях відбулося багатолюдне народне віче, що зажадало права на освіту рідною мовою. Посилення боротьби за українську школу в 1928 р. досягло тимчасового успіху. За правління націонал-цариністського уряду в 1929 р. було прийнято закон про 6-годинне вивчення української мови впродовж тижня та 2-годинне викладання релігії рідною мовою, але після зміни низки урядів та приходу до влади в 1933 р. націонал-ліберального уряду в 1934 р. викладання української мови було заборонено. В 1929 – 1933 рр. у багатьох місцях селяни виганяли зі шкіл румунських окупантів-учителів і призначали українських. Передові вчителі проводили пропагандистсько-агітаційну роботу серед трудового населення, виховуючи учнів у дусі непримиренності і ненависті до гнобителів, любові до своєї Батьківщини, Радянського Союзу. Комсомольські організації суб'єктів навчання з Чернівців, Хотина, Берегомета та інших місць нелегально вели боротьбу проти румунських бояр, капіталістів і поміщиків, за радянську владу і возз'єднання з Радянською Україною [2, с. 230], [28, с. 6-8].

Висновки

Феномен історії освіти Буковини та Хотинщини є, певною мірою, унікальним, оскільки унаочнює процес розвитку і збереження самобутності української національної школи, формування національної свідомості буковинців і бессарабців, їхніх світоглядних засад за часів їх перебування у складі королівської Румунії.

Приєднання Буковини та Бессарабії до Румунії унеможливило національно-культурний розвиток представників усіх національностей краю, за винятком румун, через шовіністичні підходи владних структур королівської Румунії.

Створення єдиної румунської національної держави і зміни, що відбулися в економічному і політичному житті в міжвоєнний період, знайшли своє віддзеркалення і в освітній галузі. Управління системою освіти, зокрема діяльністю навчальними закладами Буковини та Північної Бессарабії, впливало з освітньої політики Румунії щодо народів, які входили до складу цієї держави, що ставила за мету зробити їх законослухняними громадянами, які мали б бути настільки освіченими, щоб задовольнити потреби розвитку економіки. Важливе значення у підготовці необхідних кадрів відіграла система освіти, в розвитку якої після 1918 року досягнуто певного прогресу, хоча темпи ліквідації неписьменності в 1920 – 1938 рр. були нижчі, ніж в 1899 – 1914 рр. До 1930 року 3/4 міського і половина сільського населення держави уміли читати і писати. Відсоток грамотного

населення країни складав 57,1% (у різних областях був різним: 72% – в Банаті, 67,3% – у Трансільванії, 56,1% – у запрутській Молдові й Валахії і лише 38% – в Бессарабії). Зі всього грамотного населення країни лише 3% мали вищу освіту, 83% – початкову, 8,6% – середню і 3,2% – середню спеціальну.

Уряд лібералів між 1922 – 1928 рр. доклав чимало зусиль для розвитку освіти. Витрати на освіту збільшилися втричі. Згідно із законом про освіту 1924 року, в школах замість чотирьох років навчання було введено сім. Вводилася також обов'язковість початкового навчання для дітей віком від 12 до 18 років, що передбачало строгі заходи стягнень для батьків, які не посилали своїх дітей до школи, проте це не дало очікуваних результатів.

У 1922 р. в Румунії були чотири університети (у Бухаресті, Ясах, Клужі й Чернівцях), комерційна академія в Клужі, теологічний інститут в Кишиневі. Кількість студентів неперервно зростала, досягнувши в 1926 – 1927 рр. 28 тис. На кожних 500 жителів країни припадав один студент. Держава щорічно виділяла значні суми для стипендій студентам, що навчалися у провідних зарубіжних навчальних закладах. У цілому освіта в міжвоєнний період неперервно розвивалася за допомогою збільшення кількості навчальних закладів і зміни змісту предметів навчання.

Специфіка організації навчально-виховного процесу визначалася типом, структурою і завданнями, які виконував конкретний навчальний заклад. Проведений аналіз літературних джерел свідчить про наявність у тогочасній системі освіти королівської Румунії тенденцій до реформування навчально-виховного процесу з метою його удосконалення й наближення до європейського.

ЛІТЕРАТУРА

1. История Румынии 1848 – 1917 / ред. кол.: В.Н. Виноградов, Я.С. Гросул, Ю.А. Писарев, П.В. Советов. Институт славяноведения и балканистики АН СССР. – М. : Наука, 1971. – 668 с.
2. Буковина : історичний нарис / за ред. С.С. Костишина. – Чернівці : Зелена Буковина, 1998. – 416 с.
3. Боротьба трудящих Буковини за соціальне й національне визволення і воз'єднання з Українською РСР : док. і матеріали, 1917 – 1941. – Чернівці, 1958. – С. 125-126.
4. Ботушанський В.М. Участь українців Буковини у творенні української державності (1918 – 1920 рр.) / В.М. Ботушанський // Народне віче Буковини. 1918 – 1993. Документи і матеріали обласної науково-практичної конференції, присвяченої 75-річчю Буковинського народного віча 3 листопада 1918 р. – Чернівці, 1994. – С. 48-49.
5. Нариси з історії Північної Буковини / Ф.П. Шевченко, П.В. Михайлина, А.С. Романець та ін. – К. : Наукова думка, 1980. – 339 с.
6. Піддубний І.А. Політичне життя українців Північної Буковини у перше міжвоєнне десятиліття (1918 – 1928 рр.) / І.А. Піддубний // Український історичний журнал. – 2001. – № 5. – С. 128-141.
7. Канюк С. Буковина в румунській неволі / Сергій Канюк. – Харків : Державне видавництво України, 1930. – 136 с.
8. Канюк С. Під чоботом румунських бояр / Сергій Канюк. – Харків : Вид-во ЦК МОПРу України, 1930. – 31 с.
9. Димир В. Под гнетом румунских бояр / В. Димир, Д. Стэжару. – Москва : Воєнгиз, 1932. – 48 с.
10. Глуговський А.М. До питання про історіографію Буковини / А.М. Глуговський // Український історичний журнал. – 1967. – № 7. – С. 141-146.
11. Iorga N. Basarabie noastră. Scrisă dupa 100 de ani de la răpirea ai de către Ruși / Nicolae Iorga. – Vălenii de munte, 1912. – 175 p.
12. Iorga N. Românișmul în Bucovine / Nicolae Iorga. – București, 1903. – 245 p.
13. Sbiera I. Conceptul «Națiune» și însemnătatea graiului național / Ion Sbiera. – Cernăuți, 1880. – 19 p.
14. Державний архів Чернівецької області (ДАЧО), ф. 213, оп. 3, спр. 213.
15. ДАЧО, ф. 213, оп. 3, спр. 588, арк. 1-2.
16. Сімович В.І. Українське шкільництво на Буковині / Сімович В.І. – Прага, 1932. – 33 с.
17. ДАЧО, ф. 213, оп. 3, спр. 594, арк. 6-25.
18. ДАЧО. Путівник. Т. 1. Фонди дорадянського періоду. – Київ; Чернівці : ДЦЗД НАФ, 2006. – 429 с.
19. ДАЧО, ф. 213, оп. 3, спр. 87.
20. ДАЧО, ф. 213, оп. 3, спр. 262.

21. ДАЧО, ф. 213, оп. 3, спр. 425, 37 арк.
22. ДАЧО, ф. 213, оп. 3, спр. 576, 35 арк.
23. ДАЧО, ф. 213, оп. 3, спр. 868, арк. 1.
24. Zece ani dela unirea Bucovinei 1918 – 1928 / Statistica animalelor domestice din România. – Cernăuți, 1928. – 302 p.
25. Комарницкий Г.Б. Мина замедленного действия. Общественно-политическое издание [Электронный ресурс] / Г.Б. Комарницкий. – Режим доступа : <http://www.olvia.idknet.com/Mina.htm>
26. Тадіян В.В. Розвиток початкової освіти в Бесарабії (1918 – 1944 рр.) : дис. кандидата пед. наук : 13.00.01 / Тадіян Владислав Володимирович. – К., 1999. – 263 с.
27. Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes der Bundesrepublik Deutschland. – Nationalitätenfrage, Fremd-völker. – Bd. 4. – R 73651.
28. Щербина Д.Н. Развитие народного образования на Буковине : автореф. дис. на соиск. учёной степени канд. ист. наук : спец. 07.00.02 «История СССР» / Д.Н. Щербина. – Киев, 1961. – 18 с.
29. Grigorovită M. Învățământul în nordul Bucovinei (1775 – 1944) / Mircea Grigorovită. – București : Editura didactica și pedagogică, R.A., 1993. – 547 с.

И.В. Житарюк

Система образования Буковины и Хотинщины в период их пребывания в составе королевской Румынии (1918 – 1940)

Статья посвящена исследованию особенностей формирования системы образования Буковины и Хотинщины в период их пребывания в составе королевской Румынии (межвоенный период XX ст.). Акцентируется внимание на том, что с приходом румынской власти на Буковину и Хотинщину происходила румынизация учебных заведений, а с целью быстрого внедрения в учебных заведениях румынского языка учителей-украинцев отправляли для его изучения в румынские уезды. Отмечено, что присоединение Буковины и Бессарабии к Румынии сделало невозможным национально-культурное развитие представителей всех национальностей края, за исключением румын, из-за шовинистических подходов властных структур королевской Румынии.

I.V. Zhitaryuk

System of Education in Bukovina and Khotinshchina in the Period of their Being a Part of Royal Romania (1918 – 1940)

The article is devoted to the research of development features of educational system in Bukovina and Khotinshchina in the period of their being a part of Royal Romania (interwar period of the XX-th century). Attention is paid to the fact that with the rise of Romanian power the romanisation of educational establishments in Bukovina and Khotinshchina took place, and with the purpose of rapid introduction of the Romanian language into educational establishments, Ukrainian teachers were sent to the Romanian districts for re-study. It is marked that accession of Bukovina and Bessarabia to Romania closed the door upon national and cultural development for representatives of all nationalities of the region, except for Romanians, because of chauvinism approaches in governmental bodies of Royal Romania.

Стаття надійшла до редакції 08.08.2011.